

КОГНІТИВНІ ОСНОВИ ФЕНОМЕНА ВНУТРІШНЬОЇ СВОБОДИ

Акцентування суб'єктної природи психічного життя людини спричинило появу в категоріальній системі сучасної психології низки понять, які дозволяють розглядати людину здатною до саморозвитку, самовизначення й самотворчості. У зв'язку з цим отримує "прописку" в академічній психології і категорія *свободи*.

У філософії та психології розглядаються два аспекти свободи. Виділяється зовнішня свобода, або *свобода від*, а також *внутрішня – свобода для* (Ф. Ніцше, Е. Фром, І. Львін, Г. Балл). Якщо зовнішня свобода надається індивіду середовищем і виявляється у відсутності зовнішніх обмежень, то внутрішня – це свобода, яку здатна реалізувати сама людина при визначенні власної позиції, здійсненні вибору, вчинку. Предметом психологічного вивчення є саме *внутрішня (психологічна, особистісна) свобода*.

У більшості психологічних визначень свобода постає як певна *функціональна* характеристика, що визначає загальний "механізм" функціонування психічної активності суб'єкта, який полягає у *самодетермінації, тобто свідомому, рефлексивному визначенні й регулюванні суб'єктом змісту, напрямку й процесу власної активності (поведінки, діяльності, життєдіяльності) на основі внутрішніх мотиваційних, цільових та ціннісно-смислових чинників при опосередкованому впливі зовнішніх факторів, внаслідок чого активність є відносно незалежною від них* (С. Рубінштейн, Д. Леонтьєв та ін.).

Проте, пошук нами підходу, на основі якого можна емпірично досліджувати внутрішню свободу людини, не зупинив нас на її функціональному тлумаченні, оскільки в цьому контексті свобода визначається з позиції зовнішнього спостерігача, але недостатньо прояснює, чим вона є для самої особистості, яким чином і через які внутрішні процеси чи стани вона сприймається, розуміється й переживається нею. Ми вважаємо перспективним напрямком психологічної розробки проблеми свободи та її емпіричного вивчення феноменологічний напрямок її аналізу.

У цьому зв'язку важливим є зауваження Е. Фрома про те, що свобода – це *певний актуальний стан*, в якому відображається обсяг доступної людині свободи, який постійно змінюється [10]. Схожим чином Д. Леонтьєв говорить про свободу як про "*базовий стан*", що відноситься радше до можливості, ніж до акту її здійснення... Якщо я забув свободу, то тим самим вже отримав її" [6]. Це означає, що свобода переживається як певний внутрішній стан, феноменологічно даний самому суб'єктові.

Психічні феномени, за Е. Гуссерлем – це *переживання суб'єкта, які існують в єдності процесуальних і смислових характеристик та відкриваються самому суб'єктові в акті внутрішньої фіксації певного сенсу, тобто у формі переживання "чогось"* [4]. Це "чось" і є тим смисловим наповненням психічного феномена, через зміст якого сам феномен може бути зрозумілим, осягнути та усвідомленим суб'єктом.

Г. Балл розглядає поняття особистості та внутрішньої свободи як синоніми [1, с. 89]. Ми погоджуємось із цією точкою зору, оскільки внутрішня свобода і є та, яку має особистість, і яка виявляється у феноменологічно (внутрішньо) *схоплюваних особистістю смислових переживаннях своєї здатності й готовності діяти, здійснювати вибір, приймати рішення та управляти своїм життям відповідно до власних смислів та цінностей*. Тому ми вважаємо, що одне з найсуттєвіших визначень свободи полягає у розгляді її як психічного феномена, представленого у внутрішньому житті особистості у вигляді певних смислових процесів (переживань, усвідомлень) та утворень (переконань, уявлень) особистості.

Важливим є питання про психологічну категоризацію зазначеного феномена, тобто визначення того, які психологічні поняття є адекватними для опису процесів, механізмів і відповідних психічних структур, що представляють внутрішньо-феноменологічну природу особистісної свободи. І рухаючись в цьому напрямку, ми насамперед прийшли до її розуміння як *смислового переживання особистістю своїх відношень зі світом, іншими людьми й собою*.

Вибір нами поняття *смислового переживання* базується на розумінні Л. Віготського переживання як одиниці свідомості, в якій відображається ставлення людини до того або іншого моменту дійсності, оскільки будь-яке переживання є *переживанням чогось* [3, с. 382]. Таке розуміння найбільш точно узгоджується з нашим поглядом на феномен особистісної свободи як переживання *відношень* людини зі світом, в якому перетинаються реальний простір зовнішньої взаємодії особистості з іншими людьми і світом в цілому та простір її внутрішнього світу. Л. Віготський вводить також термін "*смислове переживання*", розуміючи під ним процес узагальнення переживань. Отже, коли ми визначаємо внутрішню свободу як феномен смислового переживання людинною своїх відношень зі світом, ми розуміємо її, по-перше, як більш-менш усталену характеристику особистості, узяті в її ставленні до світу й до себе, і, по-друге, як переживання, що має свою "смислову тканину" і відтворюється в даній актуальний момент в контексті конкретної ситуації.

Поняття "смислове переживання" використовується у психології не часто, хоча на зв'язок понять "смысл" і "переживання" вказують багато авторів. На думку Ф. Василюка, наприклад, *переживання* може бути розкриті як специфічна діяльність *породження сенсів*, перетворення глибинних структур особистості. Він вводить уявлення про переживання "як особливу роботу з перебудови психологічного світу, спрямовану на встановлення смислової відповідності між свідомістю та буттям, метою якого є підвищення осмисленості життя" [2, с. 30]. Результатами діяльності породження сенсів, як ми гадаємо, є смислові утворення різного рівня вербалізованості й усвідомленості – образи, передбачення, переконання, особистісні цінності, погляди, конструкти, які, інтегруючись, стають компонентами ментальної моделі свідомості людини. Сама ж діяльність породження сенсів протікає в єдності афективного та когнітивного сторін: "в кожному переживанні, у кожному його прояві виникає певний інтелектуальний момент... і афективне утворення" [3, с. 377].

Пошук понять, релевантних опису свободи як феномена смислового переживання відношень особистості зі світом і собою, привів нас до *когнітивно-психологічних* концепцій, які вивчають смислові основи досвіду людини. Ключовими у цих концепціях є положення про те, що в основі внутрішнього життя (досвіду) будь-якої людини лежать ментальні (когнітивні) утворення, які називають "схемами" (А. Бек), "моделями" (Дж. Боулбі, К. Крейк та ін.), "репрезентаціями" (Ж. Піаже), "конструктами" (Дж. Келлі) [7]. Ці утворення являють собою базові уявлення-переконання особистості про світ, людей, себе, які мають виключно індивідуальний характер, формуються на ранніх етапах розвитку, відображають одночасно і умови, в яких розвивалася людина, і способи осмислення, які вона використовувала для орієнтації в цих умовах.

Поняття *моделі* серед усіх наведених є найбільш широким; *репрезентації, конструкти, схеми та базисні переконання* можуть розглядатися як компоненти ментальної моделі. Ментальна модель – це цілісна, впорядкована система глибоко вкорінених передбачень, узагальнень, картин та образів, які визначають розуміння людинною світу (К. Крейк, цит. за [12]). В цілому, ментальна модель функціонує як *інтерпретаційний фільтр*, через який проходить сприймання ситуацій, подій тощо (М. Смульсон). Поняття "ментальна модель" є близьким поняттям "світпогляд" – це сукупність свідомих уявлень людини про світ і про себе, які можуть бути вербалізовані без особливих зусиль, а ментальна модель майже не усвідомлюється, або усвідомлюється слабо, хоча сама приймає участь у розумінні й оцінці подій і явищ, з якими стикається людина. На цій основі ми робимо припущення про те, що *внутрішня свобода пов'язана з певною ментальною моделлю світу*, а змістові ознаки *базисних переконань* як когнітивних елементів ментальної моделі можуть відображати (містити) її "одиниці сенсу", що утворюють феномен внутрішньої свободи як смислового переживання особистістю своїх відношень зі світом, людьми і собою.

Поняття "базисні переконання" було введено А. Беком. Він вважав зміст базисних переконань основою індивідуальності людини та стратегії її поведінки. Наприклад, при залежному розладі особистості базисним переконанням є переконання "Я безпорадний"; на цій основі людина обирає стратегію встановлення тисних емоційних зв'язків; когнітивна уразливість залежності особистості пов'язана зі страхом виявитися кинутим [7]. Базисні переконання і когнітивні схеми, що базуються на них, характеризуються певною стійкістю. Проте ступінь психічного благополуччя, або здоров'я, визначається тим, чи здатна людина змінювати свої дисфункціональні схеми й переконання.

У концепції Дж. Келлі, яка також відноситься до когнітивних теорій, центральним є поняття *особистісного конструкта*, що позначає ідею або думку, яку людина використовує, щоб усвідомлювати або інтерпретувати, пояснювати або передбачати свій досвід. Він є стійким способом, яким людина осмислює певні аспекти дійсності в термінах схожості або контрасту" [11, с. 438]. Прикладами особистісних конструктів можуть бути будь-які антонімічні пари понять, що використовуються людинною для оцінки, інтерпретації й передбачення подій: "сильний – слабкий", "доброзичливий – ворожий", "домінування – підпорядкування" та ін. Значимим, що пари "свобода – несвобода" і "свобода – залежність" можна розглядати як особистісні конструкти, якщо вони беруть участь в сприйманні, оцінці й інтерпретації досвіду людини.

На нашу думку, досвід переживання свободи-несвободи-залежності має кожна людина, вона починає набувати його раніше, ніж здатна сформулювати відповідний мовний конструкт для його інтерпретації. Цей досвід в будь-якому разі переживається й певним чином інтерпретується суб'єктом; для його інтерпретації можуть згодом утворюватися конструкти "можна – неможна", "хочу – повинен", "самостійність – несамостійність", "ініціатива – підпорядкування" або ін., а, отже, він може бути описаний через наявність в індивіда базисних переконань. Тому будь-яка людина є носієм базисних переконань і конструктів на тему "свобода-несвобода-залежність", які визначають і характеризують її унікальний і неповторний досвід проживання різних життєвих ситуацій у цьому смисловому контексті.

Концепція особистісних конструктів дає можливість розглядати внутрішню свободу ще в одному аспекті. За Дж. Келлі, змінюючи свої конструкти, людина без перебільшення змінює своє життя, оскільки вони є не тільки схемами для інтерпретації досвіду, але й схемами поведінки. Зміна конструктів відбувається при зустрічі з новими або незнайомими явищами, які не узгоджуються з наявною системою базисних переконань. Досвід людини – це ті зміни в житті, які відбуваються при перепляді конструктів під впливом нових подій. Виходячи з цього, ми припускаємо, що наявність досвіду усвідомлених змін у системі переконань людини може виступати як один з показників її внутрішньої свободи.

Для нашого розуміння особистісної свободи важливими є також деякі положення теорії прив'язаності Дж. Боулбі, в якій поєднуються ідеї психоаналізу та когнітивної психології. Так, Дж. Боулбі використовує поняття *внутрішньої робочої моделі* для опису онтогенетично первинних смислових утворень, що формуються в психіці немовлят і функціонують як когнітивні схеми, які дозволяють їм орієнтуватися в стосунках із близьким оточенням [13]. Первинна робоча модель і відбиті в ній характеристики себе і близької людини стає прототипом ментальної моделі світу в дорослому віці, у якій властивості цього світу (доступність підтримки, чуйність, безпека, тобто *надійність*) з великою ймовірністю будуть відтворювати властивості об'єкта ранньої прив'язаності.

Дослідження Дж. Боулбі засвідчили, що діти, які можуть розраховувати на чуйність, підтримку й захист із боку матері, здатні вільно віддавати свою увагу іншим турботам – дослідницькій активності або взаємодії з іншими людьми. Враховуючи результати емпіричних досліджень, Дж. Боулбі та його послідовники [див. 5] розповсюджують цю закономірність на дорослих, акцентуючи значущість переживань надійності й позитивності світу як вихідних для реалізації будь-якої активності. Звідси випливає важливий висновок про те, що *передумовою активності людини по освоєнню світу (тобто свободи для) є базове почуття довіри до світу, або базисне переконання в його надійності*.

О. Смірнова пише про те, що внутрішню робочу модель можна вважати глибинною структурою *самосвідомості* й навіть *відношенням*, незважаючи на неоднозначність зв'язку цієї моделі зі свідомістю: сама вона не усвідомлюється індивідом, але через неї він сприймає, розуміє і усвідомлює себе та оточуючий світ. Тому теорія Дж. Боулбі дає можливість зробити крок до розуміння *невербальної "мови" глибинного шару свідомості* [8]. Це означає, що змістові елементи ментальної моделі, які складають фундамент індивідуальної картини світу, людина формує в період, коли ще не володіє мовою, або володіє нею обмежено. Механізми фіксації цієї моделі пов'язані з функціонуванням системи пам'яті, яка також аналізується в роботах Боулбі.

Глибина пам'яті зберігає образи та зразки поведінки, які постійно повторюються в ситуаціях взаємодії, внаслідок чого складається певний узагальнений зразок поведінки дитини з близьким дорослим. Наприклад, дитина, як правило, радіє, коли чує наближення матері, або, якщо мати напружена і схвилювана, дитина починає відчувати тривогу тощо.

Семантична пам'яті містить узагальнені уявлення про структуру відношень та про конкретні стосунки з іншими людьми, виражені у вербальній формі. Це може бути інформація, отримана від інших людей, та власні вербальні умовисновки дитини. Семантична пам'яті, на відміну від глибинної, існує і працює на рівні свідомості.

Викремлюється також *епізодична* пам'яті (Тулвінг; цит. за [8]), яка зберігає конкретні випадки з життя, значущі епізоди, які можуть фіксуватися як

візуально, так і вербально. На відміну від глибинної, ця пам'ять доступна свідомому контролю.

Названі види пам'яті, як ми гадаємо, лежать в основі формування ментальних моделей у дітей та дорослих: вони є універсальними механізмами фіксації досвіду (й утримання його у стані готовності до ситуативної актуалізації), результати переробки якого в конденсованому й узагальненому вигляді зберігаються в ментальній моделі.

Таким чином, якщо ми розуміємо внутрішню свободу як смислове переживання особистістю своїх відношень зі світом, пов'язане зі змістом її ментальної моделі, то масмо й визнати, що первинний досвід переживання свободи-несвободи-залежності фіксується в глибинних шарах свідомості ще в той період, коли дитина тільки починає пізнавати світ і себе. Оскільки ж засоби фіксації такого досвіду не завжди пов'язані з мовою, а сам цей досвід найчастіше "сплетений" з тканини емоційних переживань, які забарвлюють цілісні "гештальти" його окремих аспектів, то відчуття людиною себе вільною, невільною або залежною, яке вона має в більш пізні періоди життя, може ґрунтуватися на не усвідомлених глибинних переживаннях, про причини походження яких вона може не знати. Якщо додати до цього обмеженість засобів адекватної когнітивної обробки власного досвіду в дитини перших років життя, то можна говорити про те, що узагальнення, які вона робить при інтерпретації цього досвіду, можуть містити "когнітивні помилки" (А.Бек) або "іраціональні переконання" (А. Еліс) [7]. З одного боку, це може бути причиною формування таких варіантів ментальної моделі, що лежать в основі особистісної несвободи або залежності, з іншого, – "хибна" модель світу і себе в світі може бути змінена, трансформована при відтворенні здатності людини до адекватної інтерпретації свого досвіду. Останнє є одним із найважливіших завдань психотерапії та психологічного консультування.

У своєму аналізі феномена особистісної свободи ми використовуємо й концепцію психічної травми Р. Яноф-Булмана, яка також базується на положеннях когнітивних підходів [14]. Автор виходить із того, що з раннього віку дитина починає структурувати власний досвід, створюючи глибинні переконання про *доброчисливість і справедливість* навколишнього світу, а також про *цінність й значущість свого Я* [5]. Надалі ці переконання забезпечують її почуття власної невразливості, тобто впевненості в тому, що у світі їй ніщо не загрожує. Ментальна модель такої людини базується на так званих позитивних ілюзіях (ілюзії "невразливості", "контролю" та "нереалістичного оптимізму"), які проявляються в переоцінці ймовірності виникнення позитивних ситуацій і недооцінці ймовірності негативних. Позитивні ілюзії властиві більшості добре адаптованих людей (Тейлор; цит. за [5]).

В результаті переживання психічної травми базисні переконання, що стосуються позитивного образу світу й свого Я, руйнуються, і людина приходить до розуміння, що існуюча раніше впевненість у власній захищеності й невразливості виявляється ілюзією, в результаті чого особистість потрапляє у стан дезінтеграції [14]. Навіть у випадку успішної посттравматичної реабілітації відновлення базисних переконань відбувається не повністю, а тільки до певного рівня, на якому людина вже не вважає себе невразливою. Ментальна модель світу в людини, яка пережила психічну травму й успішно реабілітувалась, містить уявлення про доброчисливість і справедливість світу, про наявність у себе права вибору, але з поправкою на те, що так було не завжди. Наявність у "до-травматичних" ментальних моделях дорослих людей базисних переконань про надійність світу сприяє успішному опануванню з посттравматичними переживаннями [5].

Відзначимо, що досвід відношень людини із "деструктивним" світом (переживання небезпеки, травмуючого впливу, байдужості, ворожнечі, насильства та ін.), надзвичайно важливий з погляду формування її внутрішньої свободи/несвободи. Характеристики світу, втілені в ментальній моделі людини, комплементарно пов'язані з відповідними властивостями її образу Я, що входять у цю модель. Якщо світ бачиться людині домінантно-агресивним (загрозливим, здатним примушувати, підкоряти та ін.), то така людина найчастіше сприймає (або відчуває) себе як ураливу, змушену підкорятися, реагувати на втручання й вторгнення, тобто *не вільну*. Тому наявність у дитячому досвіді людини травматичних епізодів є істотним чинником, що перешкоджає формуванню її внутрішньої свободи. І навпаки, якщо світ спочатку сприймається як надійний (безпечний, доброзичливий і підтримуючий), то це є основою сформування себе як дієздатного суб'єкта. Якщо ж травматичні епізоди трапляються з дорослою людиною, то виникають труднощі, пов'язані зі збереженням уявлень про себе як про вільну особистість, здатну вибирати й визначати своє життя. Разом з тим, конструктивний спосіб опанування з посттравматичним стресом у дорослої людини, яка мала відчуття внутрішньої свободи до травматичного епізоду, може привести не тільки до відновлення позитивної моделі світу, але й до формування нової моделі себе як здатної переборювати складні обставини, вибирати до них конструктивне ставлення, знаходити новий сенс та ін. З іншого боку, якщо модель "надійного" світу не піддається більш-менш серйозним перевіркам, у результаті яких людина могла б утвердитися у своїй здатності протистояти руйнівним впливам ззовні, то її стан внутрішньої свободи схожий на почуття зачарованості світом і собою в дитини, ще не спокушеної серйозними проблемами й випробуваннями.

Таким чином, наведений аналіз дозволяє розглядати особистісну свободу як *феномен смислового переживання людиною своїх відношень зі світом, в основі якого лежить певна ментальна модель*. При цьому людина здатна феноменологічно переживати та проявляти свободу, якщо її ментальна модель містить такі складові:

1. Базисні переконання про *позитивні властивості світу і свого Я* ("Світ доброзичливий, безпечний, чутливий до моїх потреб", "Світ надійний", "Я маю цінність, значимість, я доречний у світі, вартий уваги, любові й підтримки"). Це життєва позиція "Я о'кей – Ти о'кей" (Е. Берн), що у транзакційному аналізі розглядається як необхідна умова автономії. Значача складова ментальної моделі містить *імпліцитну позитивну емоційну оцінку* суб'єктом себе і світу, що складає базове відчуття надійності світу і відсутності в ньому небезпеки, якої суб'єкт (за його переконанням) не міг би уникнути, а також уявлення про себе як про здатного адекватно й успішно діяти.

2. Переконання про те, що *інші люди і сам суб'єкт у рівній мірі мають право на самовизначення*. Це позиція захисту свого права на власний вибір й особисту відповідальність за свої дії і одночасно – невтручання в ті справи й події, які є сферою самовизначення й відповідальності інших людей (соціальних груп). По суті, це визнання себе й інших людей суб'єктами, здатними до самовизначення. С. Рубінштейн пов'язує це з поняттям *етичного суб'єкта*, а Ф. Перлз робить подібні переконання основою гештальт-підходу: "Я роблю своє, і ти робиш своє... Ти – це ти, а я – це я..." [7, с. 65]. Провідним смисловим акцентом цієї складової ментальної моделі є розуміння власної ідентичності й відповідальності, які базуються на усвідомленні психологічної межі, яка відокремлює Я від не-Я.

3. Переконання про *можливості й границі детермінуючого впливу світу на людину й людини на світ*. З одного боку, людина усвідомлює (або відчуває) свої можливості: "Я можу впливати на деякі процеси у світі; я можу створювати й вносити щось у навколишній світ, впливати на інших людей" ("Я визначаю своє життя у світі, наповнюю його сенсом, реалізацією цінностей, досягненням цілей; змісли, цінності й цілі я можу вибирати"). Усвідомлюючи свої можливості, людина одночасно оцінює межі свого впливу на світ, що втілюється в переконаннях про відповідальність. З іншого боку, людина усвідомлює, що зовнішні чинники й обставини можуть впливати на її життя, але теж до певної межі: те, що буде відбуватися з нею в результаті цього впливу, визначає вона. Є події й ситуації, які людина не вибирає, але вона обирає своє ставлення до них. Смислові акценти цієї складової ментальної моделі розставлені в концепції В. Франклі, зокрема, в положеннях про "ноопсихічний антагонізм", "протистояння заданості" та "впертість духу" [9].

4. Переконання про *суттєвий зв'язок, єдність людини і світу*. Це переконання, в яких людина усвідомлює себе частиною світу, що одночасно відображає в собі весь світ, переживання своєї причетності до буття світу. Це екзистенціальний аспект ментальної моделі (Р. Мей, І. Ялом, А. Маслоу), заснований на усвідомленні людиною власної окремоті й одночасно включеності у світ як ціле, внаслідок чого її кінцеве існування виявляється фрагментом у нескінченному бутті світу. Особистісна свобода постає тут як духовне самовизначення у ціннісному ставленні до світу, людей, себе, свого життя (Б. Братусь, В. Слободчиков, В. Франкл та ін.).

Наведена система переконань, за нашим припущенням, має ієрархічну будову, нижчий рівень якої складають базисні переконання першої групи, вищий – четвертої. Ми припускаємо також, що онтогенетичне формування всіх переконань відбувається у певній послідовності – від нижчого рівня до вищого, при цьому формування елементів кожного наступного рівня можливе лише за умови сформованості попереднього.

На нашу думку, наведена ментальна модель має і певні закономірності змістового розвитку. Так, формування переконань кожного наступного рівня може розглядатися як виникнення певного новоутворення, яке торкається світоглядних позицій особистості та її самосвідомості і переводить її на новий, більш високий рівень особистісної зрілості та інтегрованості. У зв'язку з цим, формування нових позицій і переконань спонукає особистість перевертати валідність переконань попереднього рівня. При цьому вся система рухається в напрямку розвитку й удосконалення в тому випадку, коли після періодів певної дезінтеграції (сумнівів, внутрішніх суперечностей, напружених діалогів із собою та іншими людьми) особистість наповнює свої попередні переконання новим сенсом, починає осмислювати, відчувати їх по-новому.

Ще однією закономірністю розвитку цієї моделі є те, що переконання кожного наступного рівня відбувається більш свідомо та рефлексивно, у порівнянні з попереднім, при цьому свідоме формування нових смислових позицій підвищує усвідомленість сформованих раніше.

Таким чином, наведений огляд дає можливість говорити про те, що *внутрішня свобода пов'язана з певною ментальною моделлю світу*, а зміст базисних переконань як когнітивних елементів ментальної моделі відображає ті "одиниці сенсу", що утворюють феномен внутрішньої свободи як смислове переживання особистістю своїх відношень зі світом, людьми і собою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балл Г.О. Орієнтири сучасного гуманізму (в суспільній, освітній, психологічній сферах) / Г.О. Балл. – Рівне: Видавець Олег Зень, 2007. – 172 с.
2. Василюк Ф.Е. Психологія переживання (аналіз преодолення критических ситуацій) / Ф.Е. Василюк. – М.: Изд-во МГУ, 1984.
3. Выготский Л.С. Кризис семи лет. / Л.С. Выготский [собр. соч.: В 6 т.] – Т. 4. – М.: Педагогика, 1982. – С. 376 – 385.
4. Гуссерль Э. Феноменология. Стаття в Британской энциклопедии / Э. Гуссерль // Логос. – 1991. – №1. – С. 12 – 21.
5. Калмыкова Е.С. Качество привязанности как фактор устойчивости к психической травме / Е.С. Калмыкова, М.А. Падун // Журнал практической психологии и психоанализа. Ежеквартальный научно-практический журнал электронных публикаций. – 2002. – №1 (март). – <http://psyjournal.ru>
6. Леонтьев Д.А. Психология свободы: к постановке проблемы самодетерминации личности / Д.А. Леонтьев // Психологический журнал. – Т. 21. – №1. – 2000.
7. Нельсон-Джоунс Р. Теория и практика консультирования / Р. Нельсон-Джоунс. – СПб.: Издательство Питер, 2000.
8. Смирнова Е.О. Теория привязанности: концепция и эксперимент / Е.О. Смирнова // Вопросы психологии. – 1995. – №3. – С. 139 – 150.
9. Франкл В. Человек в поисках смысла: сборник / В. Франкл [пер. с англ. и нем.]. – М.: Прогресс, 1990.
10. Фромм Э. Бегство от свободы / Э. Фромм [пер. с англ.]. – М.: Прогресс, 1990.
11. Хелл Л. Теория личности (Основные положения, исследования и применение) / Л. Хелл, Д. Зиглер. – СПб.: Питер Ком, 1998.
12. Цивьян Т.В. Модель мира и ее лингвистические основы / Т.В. Цивьян. – М.: КомКнига, 2006.
13. Bowlby J. Attachment and loss. – 2. Separation. Anxiety and anger. – Basic Books, N.Y., 1973.
14. Janoff-Bulman R. Rebuilding shattered assumptions after traumatic life events: coping processes and outcomes. In: C.R. Snyder (Ed.) Coping: The psychology of what works. N.Y. Oxford University Press, 1998.

Подано до редакції 15.02.10

РЕЗЮМЕ

У статті здійснюється аналіз феномена внутрішньої волі людини на основі положень когнітивної психології. Зміст феномена внутрішньої волі як значеннєвого переживання людиною своїх відносин зі світом розглядається в контексті базисних переконань - первинних когнітивних утворень, з яких складається її ментальна модель.

Ключові слова: внутрішня свобода, когнітивні процеси, самодетермінація.

В.А. Чернобровкина

КОГНИТИВНЫЕ ОСНОВЫ ФЕНОМЕНА ВНУТРЕННЕЙ СВОБОДЫ

РЕЗЮМЕ

В статье осуществляется анализ феномена внутренней свободы человека на основе положений когнитивной психологии. Содержание феномена внутренней свободы как смыслового переживания человеком своих отношений с миром рассматривается в контексте базисных убеждений – первичных когнитивных образований, из которых состоит его ментальная модель.

Ключевые слова: внутренняя свобода, когнитивные процессы, самодетерминация.

V.A. Chernobrovkina

COGNITIVE BASES OF INTERNAL FREEDOM AS A PHENOMENON

SUMMARY

The article analyzes the phenomenon of human internal freedom on the basis of cognitive psychology positions. The contents of the phenomenon of internal freedom as person's sense experiencing of relationships with the world is examined in the context of basic persuasions - initial cognitive formations constituting the mental model.

Keywords: internal freedom, cognitive processes, self-determination.
